

KAIVAUSKERTOMUS

JUHANI GRÖNHAGEN

SAIMAAN PURJEHDUSMUSEOYHDISTYKSEN / SAIMAA-MUSEON VE-
DENALAISET TUTKIMUKSET RISTIINAN ASTUVANSALMESSA
30.5.-3.6. 1993

1. KOHTEEN SIJAINTI
 2. KOHDE
 3. AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET
 4. TUTKIMUSLEIRIN ORGANISAATIO JA RAHOITUS
 5. LEIRIN OSANOTTAJAT
 6. KALUSTO
 7. KAIVAUSLEIRIN TYÖTAVOITTEET
 8. KAIVAUSLEIRIN TYÖT JA TULOKSET
 9. LIITTEET
- piirroksat, kaivausalueen pohjakoordinaatisto
-sukellustutkimuspäiväkirjat

RISTIINAN ASTUVANSALMEN KALLIOMAALAUSTEN EDUSTAN
POHJATUTKIMUKSET 30.5.-2.6. 1993

1. KOHTEEN SIJAINTI

Vedenalainen kaivauskohde sijaitsee Mikkelin läänissä Ristiinan kunnassa Yöveden Astuvansalmen pohjoisrannalla vastapäätä Astuvansaarta

(x= 6815 24, y=529 18 ja z= 66-74, huom Yöveden pinta 75 m, peruskartta Himalansaari 3141 08, liite).

2. KOHDE

Kohteena oli Astuvansalmen jyrkässä kalliossa olevien kalliomaalausten edustan vedenalainen pohja. Pohja kalliomaalausten edustalla syvenee jyrkästi terasseittain noin 11 metriin. Rantaviivan tuntumassa pohjalla on soraa, mutaa, kaatuneita hakoja ja kallioista pudonneita lohkareita. Kaivausalueen länsipäässä on 5,5-8,5 metrin syvyyteen kallio, jonka jälkeen paksu mutapohja syvenee 11 metriin. Itäpäässä pohja syvenee loivemmin 9 metriin. Kivi- ja sorapohjaa peittää erittäin paksu mutakerros. Paikoitellen mutakerroksen alla on savikerros, joka on liukunut jyrkällä pohjalla ja johon ovat vaikuttaneet kallioista irronneet lohkarit.

3. AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Ylioppilas Jukka Ingnatius teki kohteessa ensimmäisen tarkistus-sukelluksen vuonna 1975 (Sarvas, oral comm.). Museoviraston merihistorian toimiston sukeltajat (Grönhagen ja Lindfors) sukelsivat paikalla kesäkuussa 1985, jolloin selvitettiin pohjan muotoa ja koostumusta tarkoituksena selvittää mahdollisuudet va-kaivauksiin.

Savonlinnan maakuntamuseo toteutti paikalla kaivauksia 16.-19.6.1988. Heikko kalusto rajoitti kaivaukset tuolloin lähinnä kokeiluksi (Grönhagen, Juhani 1988, Savonlinnan maakuntamuseon

tutkimusleiri Ristiinan Astuvansalmessa 16.-19.6.1988. Savonlinnan maakuntamuseo ja museovirasto, merihistorian toimisto).

Seuraavan kerran paikalla tehtiin vedenalainen kaivaus 28.7.-2.8. 1990. Tällä kertaa kaluston tyydyttävä toiminta ja sukeltajien kasvanut kokemus tuottivat jo tuloksia. Kaivausalueen syvimmästä kohdasta avokallion juurelta löytyi lähes virheetön meripihkainen kaulariipukseksi oletettu esine (KM 25771), johon on kuvattuna litteälle sivulle ihmisen kasvot (Grönhagen, Juhani 1990. Ristiina, Astuvansalmi, Kalliomaalausten edustan pohjatutkimus. Savonlinnan maakuntamuseo ja museovirasto, esihistorian toimiston topografinen arkisto. Lisäksi 1991. Järviarkeologiaa Saimaalla-meripihkalöytö Ristiinan Astuvansalmelta, Suomen merimuseo, Annual Report 1991 ja An amber pendant from Astuvansalmi in Ristiina, Finland. Fennoscandia archaeologica VIII).

Kesällä 1991 tehtiin kaksi sukellustutkimusta 20.5-30.5 ja 10.-14.8. Ensimmäisen kaivausjakson aikana löydettiin neljä esinettä. Aivan rantaviivan tuntumasta n 1,5 m syvyydestä löytyi tunnistamaton hiekkakiveä oleva pään muotoinen esine (KM 26331:3). Mielenkiintoisimmat löydöt saatiin syvältä mudasta laajennettaessa Astuvan Ukon löytöpaikan kaivausaluetta. Vajaan metrin säteeltä löytyi pieni pahoin vaurioitunut luunpalanen (nisäkkään luu, tri Ebba Doring, Osteologiska Forskningslaboratoriet, Tukholma) ja samasta kuopasta kulunut, mutta hyvin ilmeikäs, 32 mm korkea ihmiskasvoinen meripihkaesine ("Astuvan Akka", KM 26331:1) sekä kasvo-osa ainakin kolmeen osaan lohjenneesta ihmiskasvoisesta meripihkaesineestä ("Astuvan Poika", KM 26331:2). Kaivauspaikkaa tultiin vielä myöhemmin puhdistamaan ja jälleen tehtiin löytöjä: sihtiin jäi aikaisemmin löytyneeseen lohjenneeseen palaan sopiva pala. Yhteensovitettuinä paloista koostuu ihmiskasvoinen koru, josta puuttuu takaraivo ja niskaosa. Esiineen korkeus on 16 mm.

Käytetty meripihka on poikkeuksellisen puhtaslaatuista ja kauniisti läpikuultavaa. Huomionarvoista on se, että kolme löydettyä esinettä vaikuttavat tekotavaltaan samankaltaisilta ja voivat olla saman henkilön valmistamia. Samasta löytökuopasta saatiin talteen vielä 10 cm palanen nuoren peuran (Rangifer taran-

dus) sarvea (26331:5), jossa on toisessa päässä havaittavissa työstön merkkejä (luuanalyysi 30.3.1992, Stella From, Helsinki). Löytö olisi syytä ajoittaa (Grönhagen, J. 1992: Ristiinan Astuvansalmen vedenalaiset tutkimukset 1991, Savonlinnan maakuntamuseon arkisto ja museovirasto, esihistorian toimiston topografinen arkisto. Lisäksi. Arkeologiset kenttätutkimukset Etelä-Savossa vuonna 1991. Sihti II 1992).

24.5-6.6. 1992 Astuvansalmen kalliomaalausten edustalla jatkettiin nyt neljättä kesää vedenalaisia kaivauksia. Keväällä 1992 ryhmä sukeltajia kävi kaivauspaikalla määrittelemässä pohjan muotoa jäältä käsin. Työ tehtiin kairaamalla jäähän 2 m välein 800 reikää, joista saatiin kannettavalla kaikuluotaimella mitattua vedensyvyys jään alapinnasta mutakerroksen ylimpään pintaan. Näin saatiin lukukenttä, joka siirrettiin ATK:lle ja piirrettiin kolmiulotteisella Autocad-ohjelmalla havaintokuviksi. Kuvista erottuu selvästi rantaviiva, pohjan muodot, pohjaprofiilit ja vuonna 1991 kaivettujen alueiden painumat. Pohjaan on lyöty metallitangot, joissa on koordinaattitunnukset: ensimmäinen luku on x ja toinen y koordinaatti.

Kaivausten tuloksena löydettiin 11 m syvyydestä jälleen meripihkaa oleva esine (KM 27146). Samasta paikasta otettiin näyte kellertävästä paakkuuntuneesta jauhemaisesta aineesta, jonka epäiltiin olevan väriainetta.

Korkealuokkaisesta kellertävästä läpikuultavasta meripihkasta valmistettu hämmästyttävän hyväkuntoinen esine näyttäisi esittävän karhunpäättä, jonka pituus on 34 mm, korkeus 18 mm ja leveys 11 mm. Esine ei todennäköisesti kuulu samaan kokonaisuuteen kuin aikaisemmat ihmiskasvoiset pienoismeistokset, sillä löytöpaikkojen välimatka on yli 4 m. Edellisvuosien esineet ja luutv kaivettiin arviolta metrin säteeltä samasta kuopasta (Juhani Grönhagen. Kaivauskertomus 4/1993. Savonlinnan maakunta- /Saimaa-museon vedenalaiset tutkimukset Ristiinan Astuvansalmessa 24.5.-6.6. 1992 sekä Ristiinan Astuvansalmi, muinainen kulttipaikkako? SM 1994).

4. TUTKIMUSLEIRIN ORGANISAATIO JA RAHOITUS

Leirin organisaatiosta vastasivat Savonlinnan maakunta-/Saimaamuseo, Savonlinnan Urheilusukeltajat r.y., Saimaan Norpat r.y., Mikkelin Urheilusukeltajat r.y. ja Saimaan Purjehdusmuseoyhdistys r.y. Sukeltajille ei maksettu palkkaa.

5. LEIRIN OSANOTTAJAT

Saimaan Purjehdusmuseoyhdistys	Juhani Grönhagen
Mikkelin Urheilusukeltajat, Mikkelä	Jyrki Hietanen
	Timo Nyqvist
	Timo Taskinen
Saimaan Norpat, Lappeenranta	Kari Lappalainen
	Sari Marttinen
Savonlinnan Urheilusukeltajat, Savonl.	Jorma Anttonen
	Heikki Hämäläinen
	Esko Mikkonen
	Pekka Pieviläinen
	Lauri Tillman
	Anssi Villa
	Pasi Valjakka

6. KALUSTO

Kaivausleireillä tukialuksena toimi jälleen "Axel von Fersen"-laiva, jossa oli käytössä mm sauna ja keittiö. Alus ankkuroitiin kohteen välittömään läheisyyteen. Henkilö- ja huoltokuljetuksiin oli varattu yksityisten omistamia veneitä. Osa sukeltajista oli majoitettu Kallioniemen kesäkahvilaan, jossa tapahtui myös osanottajien ruokailu.

Hengitysilmahuoltoa varten oli vuokrattu Saimaan Purjehdusmuseoyhdistyksen omistama korkeapainekompressori ja sähköhuoltoon aggregaatti, jotka kumpikin toimivat polttomoottorilla.

Pumppauskalustona oli kaksi ejektoripumpua. Kaivauskalustosta on yksityiskohtaisempia tietoja vuosien 1990 - 1992 kaivausraporteissa.

7. KAIVAUSALUEEN TYÖTAVOITTEET

Tavoitteena oli puhdistaa edellisvuosien kaivausalueet, puhdistaa ne savi/sorakerrokseen saakka ja laajentaa kaivausaluetta länteen- ja rantaan päin. Pohjamudan paksuuden vaihtelu oli huomioitava kaivausalueen levityksissä. Osittain samasta syystä kaivauksen edistymisen ennakoiminen oli edellisvuosien kokemustenkin perusteella lähes mahdotonta.

8. KAIVAUSLEIRIN TYÖT JA TULOKSET

Kaivausleirin työtavoitteet eivät täyttyneet odotetulla tavalla: pohjamudan paksuus kaivettavaksi määritetyllä alueella oli oletettua paljon paksumpi. 30.5-2.6. välisenä aikana sukellustunteja kertyi n 75. Sukellussuoriteaikaa on pidettävä erinomaisena. Mitään yllättäviä kalusto- ym vaikeuksia ei ilmaantunut ja tekniikka toimi moitteettomasti.

Kaivausalue jaettiin kahteen sektoriin kahden toisistaan riippumattoman sukellusporukan kaivettavaksi. Kaivaus aloitettiin puhdistamalla ensin ejektoripumpulla edellisvuosien kaivausalueet rantamatalassa ja varsinaista kaivausta jatkettiin sektoritasolta 3,2-5,2 kohti länttä, niin että toinen sukeltajaryhmä kaivoi alueilla 8,2-9,5 jyrkän kalliopudotuksen juurelta lähtien. Pohja rantaviivan tuntumassa on louhikkoa, soraa ja mutaa. Länsipäässä alue rajoittuu äkkijyrkkään kallioon, joka putoaa lähes 10 m syvyyteen ja jonka juurella mutaa on metrikaupalla.

Länsipään kaivaus suoritettiin Axel von Fersen laivan kannelta ja rannalta käsin edellisvuosien toimintamallin mukaan ejektorilla ja mammuttipumpulla.

Tällä kertaa sukellustutkimukset eivät tuoneet esille mitään uutta. Kaivauksia on mielestäni ehdottomasti jatkettava ja tutkimusalueeksi määritelty alue vielä käytävä tarkkaan läpi. Rantaa lähinnä oleva kaistale on vielä epätyytyttävästi tutkittu ja länsipään äkkijyrkän kallion juurella on kaivamista odotettua enemmänkin.

Astuvansalmen lähialueet, esim. Astuvansaari on vielä syytä inventoida tarkasti mahdollisen esihistoriallisen toiminnan toteamiseksi.

Lopuksi haluaisin jälleen muistuttaa, että Astuvansalmen kaivausten toteuttaminen on ollut mahdollista vain vuodesta toiseen yhtä innostuneiden urheilusukeltajien työpanoksella.

KESÄ 1993
 KAIVAUSSALVE /
 KESKENEENÄINEN
 19m.

© HEIKKI HÄMÄLÄINEN

